

Voiko *kin*-partikkelia ymmärtää?¹

MARIA VILKUNA

1. Matti Vilppula esitti Virittäjän tämän vuoden 1. vihkossa yksityiskohtaisen analyysin siitä, mitä kaikkea *kin*-partikkelin käytöstä voi päätellä yhdessä niistä tapauksista, joissa se tuntuu olevan kaukana ilmeisimmästä synonyymistään, sanasta *myös*. Tämä artikkeli lähestyy asiaa toisesta suunnasta: yrittää suhteuttaa kaikki *kin*-partikkelin leksikaalistumattomat käytöt 'myös'-merkitykseen. Käytöt ovat sen verran erilaisia, että yhtä perusmerkitystä tavoitellessaan joutuu kysymään, mitä oikein on tekemässä — jonkinlaista sisäistä rekonstruktiota, synkronista etymologian korvikettako? Pyrin osoittamaan, että yrityksessä on järkeä ja että *kin*-partikkelin merkityksen yhteinen ydin — karkeasti: »fokukseni ei ole tässä tehtävässä ainoa» — voi mielenkiintoisesti valaista sen esiintymiä kontekstissa.

2. Saksalaiset partikkelintutkijat ovat nimittäneet *asteikkopartikkeleiksi* (Gradpartikel) sitä pikkusanaryhmää, johon mm. suomen *myös*, *kin*/*kAA*n ja *edes/jopa* kuuluvat. Asteikkopartikkelien tehtävänä on sanoa jotakin partikkelin sisärkonstituentin tarkoitteen vaihtoehtojen ja loppulauseen suhteista. *Myös*-ryhmän partikkelit ovat inklusiivisia eli ilmoittavat, että nuo vaihtoehtotkin sopivat lauseeseen, vastakohtana eksklusiivisille (esim. *vain*, *juuri*), jotka sulkevat vaihtoehdot pois. Jos siis lauseen *Lasse nauroi* subjekti varustetaan *myös*-sanalla, käy ilmi että Lassen lisäksi oli muitakin naurajia. *Jopa* ilmoittaisi lisäksi, että Lasse oli koko joukosta yllättävin nauraja. (Näin König 1981.)

Tämäntyyppisten elementtien lauseeseen tuomaa merkityslisää sanottiin aiemmin presuppositioksi, sitten konventionaaliseksi implikaatioksi. Implikaatioksi, koska se ei vaikuta lauseen totuusehtoihin (mistä yksi osoitus on, että sellainen lause kuin *En tiennyt, että myös Lasse nauroi* ilmaisee tietämät-

---

¹ Artikkelin perustuu kielitieteen päivillä Helsingissä 24. maaliskuuta 1984 pitämäni esitelmään. Kiitän Lauri Carlsonia näkemyksestä, kommentteista ja tuesta; virheistäni hän ei ole vastuussa.

tömyyteni vain Lassen, ei noiden muiden nauramisesta), ja konventionaalisiksi, koska implikaatio on kyseisen morfeemin konventionaalinen, puhujaa sitova ja kontekstista riippumaton merkitys. Ellei muita naurajia ole, minua voi syyttää erään sanan väärinkäytöstä mutta tuskin valehtelemisesta. (Ks. esim. Karttunen ja Peters 1979.)

Asteikkopartikkeleille on tyypillistä kvanttorimaisuus. Niiden merkityslisä voidaan kuvata kvantifioidulla lauseella: 1-muotoinen lause merkitsee samaa kuin 2 ja implikoi lisäksi lauseen 3, ja vastaavan *jopa*-lauseen implikaatio voidaan kuvata lisäämällä 4 (missä T = »todennäköisyys«):

- (1) P (myös a)
- (2) P(a)
- (3) (Ex) (x ≠ a & P(x))
- (4) (x) (x ≠ a & P(x) ⊃ T(P(x)) > T(P(a)))

Levinsonin (1983:128) tavoin voimme huomata, ettei konventionaalisen implikaation käsite ole sinänsä kovin ihmeellinen: se on vain nimitys tapauksille, joissa totuusfunktioaalinen semantiikka ei pysty kuvaamaan kaikkien ilmausten konventionaalista merkitystä. Mikä konventionaalinen implikaatio on?

Erityisesti kannattaa huomata, että eksistentiaalinen implikaatio 3 aiheuttaa hankaluuksia, jos se ymmärretään niin, että sen on oltava totta jos itse lausekin on. Lause

- (5) Jos Jussi pitää Marjastakin, silloin kaikki on hyvin.

saattaa, kuten F. ja L. Karttunen (1976: 94—95) sanovat, »selvästi implikoida, että Jussi pitää jostakusta muusta kuin Marjasta«. Ei kuitenkaan välttämättä: lause sopii mainiosti kontekstiin

- (6) Jussi saattaa pitää Leenasta.

Muita esimerkkejä:

- (7) En tiedä, ottaako hän sisarensa mukaan, mutta jos hän ottaa myös veljensä, sitä pahempi.
- (8) A: Miksi sinun pitäisi saada uudet saappaat?
B: No kun Mikollakin on.

Ongelmasta saattaisi kenties päästä olettamalla implikaatiolauseeseen joi-takin sopivia modaalioperaattoreita. Valitsen kuitenkin toisen tien. Se juontuu suoraan Carlsonin (1983, 1984) kehittelemästä dialogipelien teoriasta.²

² Carlson eksplikoi (ideaalistetun) diskurssin rakennetta pelin käsitteen avulla. Puhujat eli pelaajat kehittelevät tiedontilansa mukaisia vastauksia puheenaiheina toimiviin kysymyksiin noudattaen toisaalta rationaalisen kooperatiivisen toiminnan yleisiä periaatteita ja toisaalta erityisiä dialogipelisääntöjä. Teksti on koherentti, jos se on »rekonstruoitavissa» hyvin muodostuneeksi dialogipeliksi: suuri osa pelisir-

Ainakin käsiteltävänä olevien ilmausten osalta tämä merkitsee, että olen-
naista ei ole implikaatiolauseen paikkansapitävyys vaan sen esiintynei-
syyys kontekstissa: se että sitä on esitetty samaan tehtävään kuin *myös*-lau-
setta. Implikaation siis pitää kuulua siihen taustaan, jota vasten puhuja esit-
tää *myös*-lauseensa. (Vastavaanlaista kantaa esittävät Wilson ja Sperber
1979 juuri presupposition ja konventionaalisen implikaation kuvaukseksi.)
Huomattakoon, että »esiintynyt» taustalause ei välttämättä ole »ilmi pantu»
taustalause: suuri osa diskurssista käydään implisiittisesti.

Näistä lähtökohdista saamme siis konventionaalisen implikaation käsit-
teelle konkreettisen sisällön — ja pystymme lähestymään myös kohdassa 5
puheeksi tulevaa verbin *kin*-partikkelia, jolle muuten olisi vaikea kuvitella
mitään 3:n tyyppistä implikaatiolauseetta. Levinson (1979) esittää hypoteesin,
jonka mukaan konventionaaliset implikaatiot olisivat perusuonteeltaan
deiktisiä: kyseessä voi olla sosiaalinen (esim. kunnioitusmuodot) tai teks-
tuaalinen deiksis. Ainakin suomen *kin* sukulaisineen on mainio esimerkki
jälkimmäisestä.

3. Yhtä lailla kuin asteikkopartikkeleiksi voisi *myös*-tyypin elementtejä sa-
noa *f o k u s* partikkeleiksi. Niiden sisarkonstituenteilla on tyyppillisesti aina-
kin jonkinlainen lausepaino, ja ne toimivat kontekstissa uutena. Soveltaen
Carlsonin (1984) intonaatiofokukselle antamaa tulkintasääntöä voimme sa-
noa:

- (9) Elementti A »X — A — Y» -muotoisessa lauseessa on fokus, jos lause
tulkitaan suhteessa »X — B — Y» -muotoiseen lauseeseen.

Tässä siis juuri »X — B — Y» on tausta. Määritelmä kattaa remaattisen
aineksen (jolloin »B» voidaan tulkita kysymyssanaksi: reema olkoon »vas-
taus kysymykseen»; ks. Carlson 1983, luku II:3), vastaväitefokuksen (jolloin
»B» on vastapuolen vastaus samaan kysymykseen), presuppositio—kysymys-pa-
rin (»Joku nauroi — mutta kuka?») jne. *Myös*-tyypin partikkelilla (*myös*, *kin*,
puhekielen *kanssa*, eräiden murteiden *ja*) varustettu lauseke on remaattinen
mutta ei ainoastaan remaattinen: se ei voi toimia suorana vastauksena ha-
kukysymykseen. Kuvaan siis *myös*-lauseet lauseiksi, jotka *h y v ä k s y v ä t*
taustalauseen vastaukseksi johonkin kysymykseen, mutta eivät täydeksi vaan
täydennettäväksi vastaukseksi:

- (10) Kun joku pelaaja on esittänyt »X — A — Y» -muotoisen lauseen, kuka

---

roista jää panematta ilmi (vrt. ajattelu!). »Vihjeitä» siirron tehtävästä pelissä antavat
sanajärjestys, diskurssipartikkelit, konnektiivit, painotus jne. Tällaiset totuusehto-
semantiikan tavoittamattomat merkitysaspektit voidaan täten kuvata suoraan sana-
tai muotokohtaisina »D-sääntöinä», jotka voivat viitata diskurssin rakenteeseen, pu-
heenaiheen luonteeseen tms.

tahansa pelaaja voi täydentää hänen siirtoaan lauseella, joka on muotoa »X — myös B — Y», »X — B kanssa — Y» tai »X — B+kin — Y».

(Tämä ei sano kaikkea itse sanojen sijoittelusta. *Kanssa* ei välttämättä ole heti fokuksensa perässä, ja *myös*-sanaa voidaan käyttää myös *kanssa*-sanan asemissa; ks. Itkonen 1975: 35.)

Sääntö kuvaa suoraan tapaukset

(11) Meillä on videot. Meillä on myös KOTITIIETOKONE³.

(12) A: Meillä on videot.
B: MEILLÄ on KANSSA.

Mutta entä seuraava:

(13) A: Meillä on videot.
B: MEILLÄ on myös KOTITIIETOKONE.

Mistä implikaatio »Meillä_B on videot»? Tässä B:n repliikki on kaksifokuksinen. Olennaista on, että B saa itse päättää, mitä diskurssitehtävää A:n siirto palvelee, ja siis täydentää sitä sen mukaisesti. Kyseessä voi olla kilpailu: mitä kaikkea A:lla ja B:llä on? Ja tästä A ei sanonut kaikkea. Täydennyssiirron yksinkertainen parafraasi on se, että se vastaa täydentävään kysymykseen »Mikä muu kuin A X — Y?». Asetelma näyttää siis seuraavalta:

(13') Mitä meillä_{A+B} on?
Meillä on videot.
Mitä muuta meillä_{A+B} on?
Meillä_B on myös kotitietokone.

Sääntö 10 antaa aiheen kysyä, voiko konteksti »X — Y» olla tyhjä eli vaatiiko partikkeli aina lausekefokuksen. Koko lauseeseen liittyvä partikkeli näyttäisi esiintyvän seuraavanlaisissa tapauksissa:

(14) Kukaan ei leiki minun kanssani.
Isä nukkuu, ja äiti pesee kanssa ikkunoita.

(15) A: Onko kenraali Nappulan mielestä tosiaan »suuri johtaja»?
B: On. Vänrikki Nappulan mielestä myös Kissanpolkka on upea sävellys. (Sarjakuvasta »Masi».)

Koko lauseen *kanssa* näyttää mielellään sijoittuvan adverbien suosimaan persoonaverbin jälkeiseen asemaan:

(16) ÄITI oli KANSSA pesty IKKUNOITA.

Lauseenalkuinen asema taas ei ole sen käytettävissä, niin kuin vaikkapa *lisäksi*-sanan.

Jos *kanssa* — tai sen kanssa samoin käyttäytyvä *myös*⁴ — voivat olla ko-

³ Painotuksen merkintään riittänee tässä karkea järjestelmä, jossa suurempaa painoa merkitään kapiteelilla.

⁴ Kirjoittajilla on tunnustusti vaikeuksia *myös*-sanan sijoittelussa juuri tämän kak-

ko lauseen adverbiaaleja, mikä sitten erottaa ne *ja*, *lisäksi* ja *sitä paitsi*-konnektiiveista, jotka kaiketi myös täydentävät siirtoja? Ilmeisesti seuraava rajoitus:

- (17) Jos »X — A — Y» ja sitä täydentää »Z — B *kanssa* — W», niin
»X — Y» = »Z — W».

Tausta ja täydennys saavat sisältää kuinka erilaista materiaalia tahansa, kunhan diskurssista löytyy jokin yhteinen »premissi», jonka kannalta ne ovat sama asia eli jonka puolesta ne puhuvat. Tekstissä 14 tällainen oli juuri »kukaan ei leiki minun kanssani», tekstissä 15 taas kenties »Vänrikki Napulan mielestä mitä omituisimmat asiat ovat suurenmoisia». Teksti

- (18) Lasse nauraa hohotti täyttä kurkkua, ja Anni yritti myös puristaa hymynpoikasta esiin.

on oivallinen premissin »Vitsi oli hyvä» tai »Anni ja Lasse halusivat olla kohteliaita vitsin kertojalle» selittäjänä. Mutta seuraava ei — vaikka 18:kaan ei anna ymmärtää, että Anni olisi nauranut.

- (19) !Lasse nauraa hohotti täyttä kurkkua, ja Anni ei myöskään saanut nautettua, vaikka kovasti yritti.

Lauseessa

- (20) Miettisillä on kotitietokone ja meillä ei.

ei ole mitään vikaa, mutta *myös*-täydennykseksi siitä ei ole. *Ja* jatkaa pelisiirtoa (ks. Carlson 1983: 152—155) asettamatta siirron »sisään» katsovia yhteisyysvaatimuksia: yhteinen aihe riittää. Sama koskee *lisäksi*-tyyppisiä konnektiiveja, vaikka niillä muuten näyttääkin olevan tarkemmat esiintymisehdot kuin *ja*-sanalla.

Sanotusta seuraa, että *myös*-tyypin fokuspartikkeliutta ei voi kiistää silloinkaan, kun konteksti »X — Y» näyttäisi olevan tyhjä. Rajoituksen 17 tarkoittamassa mielessä se ei olekaan tyhjä.

Myös, *kanssa* ja *ja* ovat sanoja, *kin* ei. *kin* ei voi yksin olla adverbien paikalla eikä saada uutuuspainoa — lauseet 21 ja 22 eivät ole samanarvoiset:

- (21) Minä lähdin, ja MIKKO lähti MYÖS.
(22) Minä lähdin, ja MIKKO-KIN lähti.

Mihin *kin* sitten sijoittuu noissa tapauksissa, joissa koko lause on uutta? Voihan hyvin sanoa:

- (23) Isä nukkuu, ja äitikin pesee ikkunoita.
(24) Kenraali on suuri johtaja, ja Kissanpolkkakin on upea sävellys.

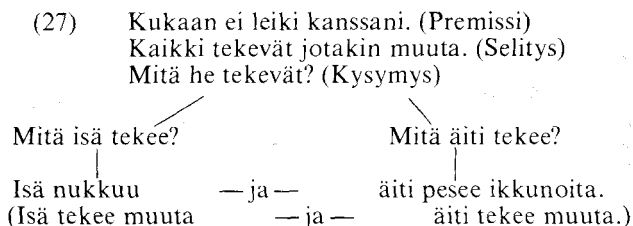
sikasvoisuuden vuoksi. Itse asiassa intuitioni *kanssa*-sanasta ovat paljon selvemmät kuin tästä sen lähes yksinomaan yleiskieleen kuuluvasta vastineesta.

F. Karttunen (1975: 234 — 235) näyttää ehdottavan, että tällainen *kin* olisi rinnastettavissa suomen muihin liitepartikkeleihin *hAn*, *pA(s)*, *kO* eli »toisen aseman kliitteihin». Mutta nämä voivat toisin kuin *kin* liittyä kieltosanaan-kin, ja vaikeuksia tuottaisivat myös seuraavanlaiset tapaukset:

(25) Minä autan äitiä usein, ja kerranhan isäkin tiskasi.

(26) Naapurit ostivat kotitietokoneen, mutta onhan meilläkin videot.

Oma kantani on se, että näissä »koko lauseen» tapauksissakaan ei koko lause ole yksinkertaisesti vain uutta, lauseen mittainen fokus. Intuitiivisesti-kin esimerkin 23 (ja 14) »isä» ja »äiti» ovat molemmat esimerkkejä käsitteestäni »kaikki» ja nukkuminen isän, ikkunanpesu äidin osalta esimerkki premissistä »ei leiki kanssani». Kyseessä on siis kaksiakselinen fokuksen tul- kinta:

Tällaisessa diskurssiasetelmassa *isä* ja *äiti* ovat temaattisia fokuksia: pääkysymyksen kannalta uusia mutta selitysketjussa implisiittisesti mainittuja (ks. Carlson 1983: 214—216). Osat *nukkuu* ja *pesee ikkunoita* ovat täysremaattisia fokuksia (reemoja), varsinaisia pääkysymyksen vastauksia. (Tämä on eri asia kuin se, että niiden kuitenkin pitää täydennyssäännön mukaan olla jossakin mielessä »identtiset».)

Samantapainen asetelma on myös seuraavantyyppisten lauseiden takana:

(28) En ehtinyt leipoa kuin kakun, ja sekin tuli likilaskuinen.

(29) Karkkia Anni ja Lasse saivat harvoin, ja silloinkin vain ankarasti kerjäämällä. (Marja-Leena Mikkola, Anni Manninen.)

28 selittää premissiä »Kutsut menivät mönkään» ja 29 premissiä »Annin ja Lassen äiti oli varaton». Erona edelliseen on vain se, että kakun ja karkin- saamispäivän kontrastiparia ei esiinny taustalauseessa.

Konteksti, jossa *kin*-fokus on temaattinen, sallii lopun lauseesta olla kokonaan uutta. Tällainen *kin*-fokus sijaitsee lauseen alkupuolella niin kuin temaattinen aines ainakin. Mutta kun *kin* on remaattisessa fokuksessa, käy toisin: täysreema antaa varsinaisen vastauksen, ja lause voidaan tulkita vain siten, että taustalauseen vastaus samaan kysymyksen ei ollut tyhjentävä. Tästä esimerkkinä 13, johon nyt voidaan kontrastoida viimeksi käsittelemäni tulkinnan mukainen 30:

- (30) A: Meillä on kotitietokone.
B: MEILLÄKIN on VIDEOT.

Kotitietokone ja videot tuntuvat B:n mielestä olevan tavalla tai toisella sama asia — esimerkkejä statusvempaimista kenties. *Kanssa* on tässäkin käyttökelpoinen:

- (30') B: MEILLÄ on KANSSA VIDEOT.

Temaattisen *kin*-fokuksen ei ole pakko olla lauseen alussa, jos tämä ei ole sille syntaktisesti luonteva paikka:

- (31) Riitta on heittäytynyt vallan nuorekkaaksi. Hän on ostanut NAHKA-PUSAKAN ja värjännyt TUKKANSAKIN PUNAISEKSI.

Premissi on kehiteltävissä kysymyksillä ”Miten se näkyy hänen vaatetuksentaan?” ja ”Miten se näkyy hänen tukastaan?”

4. *Myös*- ja *kanssa*-siirtojen käyttöala on suppeampi kuin *kin*-partikkelin. Kuvaan eron seuraavaan tapaan:

- (32) *Myös*- ja *kanssa*-siirto täydentävät vain kumppanin käytössä olevaa siirtoa, *kin*-lauseella pelaaja saa täydentää myös omaa yksityistä siirtoaan.

»Kumppanin käytössä oleva» siirto ei ole aina sama kuin »esitetty» siirto:

- (33) Myös kotioloissa kannattaa huolehtia ulkonäöstään.

Tämä lause käy vaikkapa otsikoksi, sillä se luottaa yleiseen — kenen tahansa käytössä olevaan — käsitykseen, jonka mukaan jokainen kuitenkin huolehtii ulkonäöstään ihmisten ilmoilla.

Kannattaa panna merkille, että *kin*-partikkelilla ei ole samanlaista etymologista taustaa kuin sanoilla *myös* ('perässä', 'myötä') ja *kanssa*. Ne viestivät, että »tämä» on samaa kuin »edellinen» ja uutta — sinulle. Ja, kuten sanottu, ne voivat saada uutuuspainon.

Säännöllä 32 selitettäväksi tarkoitetut *kin*-partikkelin käytöt jakaantuvat löyhästi kahteen tyyppiin, joista toisen parafrasiksi käy 'jopa' ja toisen 'esimerkiksi' — kaksi ei niinkään kaukana toisistaan olevaa asiaa, onhan *jopa* oikeastaan »paras» tai äärimmäinen esimerkki. Parafraasi ei aina selviäkään yksiselitteisesti, ainakaan ilman intonaatiovihjetä.

Tarkastelen ensin 'jopa'-merkitystä. Königin asteikkopartikkelitytologiassa on yhtenä muuttujana se, asettaako partikkeli fokusarvonsa vaihtoehdot skalaariseen järjestykseen vai ei. *Jopa* ja *edes* ovat selvästi skalaarisia peruserkitykseltään, mutta *kin* saa skalaarisen tulkintansa siitä, että vaihtoehdot jostakin semanttisesta tai pragmaattisesta syystä asettuvat skaalaksi ja *kin*-fokus skaalan ääripäähän. Sellaisissa lauseissa kuin

- (34) a. Tuon nyt tajuaa imeväinenkin.

- b. Rockefellerilläkään ei olisi tuohon varaa.
- c. Hän ei tappaisi karpästäkään.

ovat kyseessä Fauconnierin (1975) termiä käyttääkseni »pragmaattiset superlatiivit»: imeväinen on epätodennäköisin ymmärtäjä, karpänen vähäpätöisin luontokoppale. Esimerkki varsinaisesta superlatiivista:

- (35) Hän huomaa pienimmänkin virheen.

Nämä voivat periaatteessa saada yksinkertaisen *myös*-tulkinnan, mutta kiinnostavampi on tässä kohden tulkinta, jonka mukaan esim. 35 riittää tyhjentäväksi vastaukseksi kysymykseen ”Mitkä virheet hän huomaa?»: muut skaalan arvot seuraavat pienimmän maininnasta. Sama pätee seuraavista kvantifioivista *kin*-fokuksista:

- (36) a. Saatan valvoa kahteenkin.
 b. Isoissa häissä saattoi olla kolmekin soittajaa.
 c. Jos saat yhdenkin, olet etevä.
 d. Minulla on käynnissä useitakin eri projekteja.
 e. Ehkä hän on hyvinkin sopiva.

Myös ja *kanssa* -täydennyksen ideaa voi eksplikoida siten, että täydentäjän mukaan »X — A — Y ja X — B — Y» on parempi siirto kyseiseen tehtävään kuin pelkkä kumppanin esittämä tai hänelle esitetty »X — A — Y». Skalaarisissa käytöissä taas »X — B — Y» on parempi (informatiivisempi, rohkeampi) siirto kuin »X — A — Y» — ja niiden konjunktio itse asiassa käymätön. Päällekkäisiä ei näet sovi rinnastaa:

- (37) !Minulla on projekti ja (minulla on) useita projekteja.

(Skemaattisesti: »Niitä on n ja niitä on n + 1» ei ole järkevä rinnastus, koska jälkimmäinen implikoi edellisen ja siitä tulee silloin korjaus tai selitys — »totta kai niitä on n + 1, kun niitä kerran on n».) Skalaarisen *kin*-fokuksen esittäjä ei täydennä valmista siirtoa vaan kehittelee omaansa.

Komparoitavat adjektiivit ilmaisevat jo positiivimuodossaan ominaisuuden korkeaa astetta ja ovat sitä kautta skalaarisia. Siitä seuraavanlainen (tuntumani mukaan yleistymässä oleva) *kin*-partikkelin käyttö kuin seuraavassa:

- (38) [Kirjoittaja on myynyt Moskovan-matkallaan farmarit.] Lenininsä lukeneet nakkelevat niskojaan, kun taas kotiporvarit tuntuvat monesti pitävän tällaista kaupanhierontaa ylevänäkin filantropiana. (Tuomas Nevanlinna, Ylioppilaslehti.)

Vrt. esimerkkiä 36e, jossa on ilmi pantu kvantifioiva adjektiivinmäärite. Tällainen käyttö on idiomaattistunut kysymykseen, jotka ovat tyyppiä

- (39) Oliko niitä paljonkin?

Oma, aiheestani hiukan erillinen kysymyksensä on se, millaiset kontekstit sallivat näitä skalaarisia tulkintoja ja minkä suuntaisista skaaloista on kyse.

Merkitykseltään »kasvavien» predikaattien vaikutusalueella skaala-*kin* aiheuttaa tulkinnan »suurin» tai »odotettua suurempi arvo»; tällaisia ovat esimerkiksi pystymisverbit (vrt. implisiittinen »pystyy» esimerkissä 34b). Jos sanotaan

(40) Hän jaksaa nostaa satakin kiloa.

seuraa, että hän jaksaa nostaa kaikki sataa kiloa kevyemmät painot. Vrt. 36e: aina kun on mahdollista, että joku on hyvin sopiva, on mahdollista että hän on melko sopiva. Esimerkkejä »vähenevistä» konteksteista, joissa arvo on »pienin», taas ovat *jos*-tyyppiset lauseet, universaalikontekstit ja kiellot: esimerkkien 34c ja 36c lisäksi vaikkapa

(41) Aina kun kaksikin teistä kokoontuu . . .

Viimeksi mainitut näkökohdat johtavat ns. polaarisuuskysymyksiin eli *kin* ja *kAAn* tai *edes* ja *jopa* -partikkelien väliseen valintaan, johon ei tässä ole tilaa puuttua; aiheen uusimmasta käsittelystä ks. Ladusaw 1983. Käsittelemättä jääkööt myös asteikkopartikkelien vaikutusalaominaisuudet, jotka ovat yksi Königin luokittelun muuttujista.

Siirryn nyt *kin*-partikkelin 'esimerkiksi'-käyttöön eli tapauksiin, joissa partikkeli Hakulisen ja Karlssonin (1979: 329) sanoin on »merkkinä siitä, että koko lause havainnollistaa edellisessä lauseessa mainittua väitettä». Esimerkkejähän kaikki *kin*-lauseet ovat: esimerkkejä samasta mistä taustalause tai skalaarisissa tapauksissa »rohkeimpia» esimerkkejä. Sanasta *esimerkiksi* ne erottaa se, että ne kuitenkin vaativat taustaa — kelpaavat suoriksi vastauksiksi vain milloin taustaa ei ole tarpeen mainitakaan.

Tässä tarkoittamilleni tapauksille on yhteistä se, että taustaesimerkkiä ei ole kumppanin käytössä: puhuja täydentää omaa yksityistä siirtoaan. Realistisemmin: hän katsoo premissiään eksemplifioivan useammankin mahdollisen lauseen mutta panee ilmi sen, joka tulee hänen mieleensä. Tapaukset eivät periaatteessa ole sen kummallisempia kuin kohdassa 3 käsittelemäni »kokonaan uudet» tapaukset:

(42) Kukaan ei leiki minun kansani. Äitikin pesee ikkunoita.

(43) Vänrikki Nappulalla on omituisia käsityksiä. Kissanpolkkakin on hänen mielestään upea sävellys.

(44) Tiilitalo tulee hämmästyttävän edulliseksi. Tämänkin talon julkisivutuillet vain 11 800,—. (TV-mainos.)

(45) [Anni Sammakkokuninkaalle:] Rauhoitu. Kruunusikin on vinossa. (Anni Manninen.)

(46) [Näyttelijä kertoo:] Tämä kokemus on kuitenkin käynyt ihan lomasta. Minäkin olen ollut kymmenisen vuotta Intimiteatterissa, joten jonkin tavallisuudesta poikkeavan ohjelman tekeminen on vain virkistävä. (Anna.)

Esimerkiksi 45 sallii ehkä useitakin tulkintoja; yksi on se, että Annin mielestä kuninkaan on syytä rauhoittua useista syistä, joista yksi on se, että tämän kruunu on poissa paikoiltaan. Mainitsin jo, että 'jopa'-tulkinta on usein näissäkin tapauksissa ilmeinen. Puhuja »valitsee» tietysti sen esimerkin, joka on hänen tarkoituksiinsa paras. Selvemmin *esimerkiksi* käy parafrasiksi 46:ssa ja sellaisissa tapauksissa kuin *eräskin (mies), kerrankin* ja *tässä eräänäkin päivänä*, niin kuin jo Nykysuomen sanakirjan *kin*-artikkeli antaa ymmärtää. (Huomattakoon, että spesifisinä indefiniitteinä *eräs* ja *kerran* olisivat pragmaattisesti varsin omituisia *myös*-täydennyksiä.)

Tästäkin edemmäs voidaan *kin*-partikkelin käyttöä venyttää: eksemplifioitavaa premissiäkään ei tarvitse panna ilmi. Ihmisillä on tapana kertoa (usein ikäviä) uutisia tyylisiin

(47) Seppälän vanha isäntäkin on kuollut.

Näiden tapausten osalta riittääköön viittaus alussa mainitsemaani Vilppulan artikkeliin.

5. Verbiin *kin*-partikkeli voi liittyä samoin ehdoin kuin nominaaliinkin:

(48) Pesin paitasi ja silitinkin sen.

Verbissä partikkelilla on kuitenkin erikoiskäyttö, jolla on hämäävästi aivan vastakkaisen tuntuiset implikaatiot »siirtoni on odotuksenmukainen» ja »siirtoni on odotuksenvastainen» — vielä kohdassa 4 käsittelemiäni tapauksiakin läpinäkymättömämpi tulkinta. Liittomuodoissa 'myös'-tyyppinen *kin* pyrkii pääverbin ja »odotuksen» *kin* apuverbiin:

(49) a. Pesin paitasi, ja olisin silittänytkin sen.

b. Olisinkin silittänyt paitasi [kuten pyysit] jos --

Saattaa myös löytää tapauksia, joissa jälkimmäinen onkin pääverbissä:

(50) Olen minä sitä ajatellutkin

Lause voi merkitä sekä 'muun lisäksi olen ajatellut' että (mm.) 'vaikket odottanut, olen ajatellut'.⁵

Selittyisikö »odotuksen» *kin* — josta seuraavassa käytän yksinkertaisuuden vuoksi nimitystä *V-kin* — myös täydennyssiirron merkitsijäksi? Kenties, jos lähdemme siitä, että juuri se on varsinainen »koko lauseen» *kin*. (Verbi-hän on muutenkin tyypillinen koko lausetta koskevien elementtien kannattaja.)

Konstituentin *kin* ilmoittaa lauseen taustaa täydentäväksi siirroksi. Osa

⁵ Käytännössä rajat eivät aina ole selvät. Mikko Korhonen tulkitsi kerran lauseestaan *Siitä oli puhettakin* kovisteltuna sen juuri »odotuksen» *kin*-lauseeksi; syynä lie-nee *oli puhetta* -liiton verbimäisyys.

taustaa voi toistua *kin*-lauseen temaattisena osana, tai sitten tausta ja täydennys vain eksemplifioivat yhteistä premissiä. Joka tapauksessa ne on samastettava sekä keskenään että premissiin joltakin osaltaan. Konstituentin *kin* sanoo: »Tämän siirron tehtävässä on jo esiintynyt toinen siirto.» Samoin *V-kin*, mutta ilman lauseen sisäisiä vertailuja: nyt lause kelpaa taustansa paikalle. Jos jokin on fokus, niin lauseen diskurssiarvo: se että esitän tämän lauseen. Yleiskuvaukseksi kelvannee seuraava:

- (51) Kun pelissä on ehdolla lause *S*, pelaaja saa merkitä sen myös oman vaihtoehdonsa mukaiseksi esittämällä sen predikaattiverbiin liittyvällä *kin*-partikkelilla varustettuna.

(»Vaihtoehdolla» tarkoitan tässä pelaajan senhetkistä tiedontilaa.) Mainittakoon, että yksi muotoiluun 51 johtanut intuitioini on ollut halu usein kääntää *V-kin tosiasias*-tyyppisellä ilmauksella — oikeastaan siis »tosiasias-*kin*».

Sellaiset lauseet kuin

- (52) Hän lupasi tulla ja tulikin.

ovat aavistuksenomaisesti kaksihakmotteisia. *Tulikin* voi olla *tuli myös*, jolloin lause on vastaus kysymykseen »Mitä hän teki?»: hän ei pelkästään luvannut. Mutta lupaaminen herättää odotuksen lupauksen pitämisestä. Niinpä lause *Hän tulikin* voidaan panna ehdolla olevan lauseen »Hän siis tuli?» paikalle esittäjän omaksi kannanotoksi. Tällaiset tapaukset, joissa *V-kin*-lauseeseen on edes etäisesti kuviteltavissa *myös* tai *kanssa*, tuntuvat olevan erityisesti »odotuksenmukaisuus»-tulinnan mukaisia.

Käsittelyn tehostamiseksi jaan *V-kin*-lauseet kolmeen ryhmään. (En tarkoita, että partikkelilla olisi nämä kolme erillistä »käyttöä». Ne eivät suinkaan aina erotu toisistaan, ja muitakin varmasti on.) Ensinnäkin voi olla, että lause ei sisällä taustaansa verrattuna mitään uutta:

- (53) A: Hän on suloinen.
B: Niin onkin.

- (54) Marjatta puolestaan valitti, ettei viime kesänä filmattu ei Esteponassa eikä Kustavissa, koska minä olin kieltäytynyt lähtemästä mihinkään, niin kuin olinkin. (Kerttu-Kaarina Suosalmi, Onnen metsämies.)

Kyse tuntuu olevan enemmästä kuin pelkästä toisen siirron toistosta: 53:ssa B:n repliikki ei ole aivan samanarvoinen kuin pelkkä *Niin on*. Kun A on esittänyt kantansa, se on B:lle mahdollinen, otaksuttava, »ehdolla», ja nyt B merkitsee sen myös omaksi kannakseen. Tausta voi olla eksplisiittisestikin hypoteettinen, kuten 55:ssa, ja toisaalta B:n oma kanta hypoteettinen, kuten 56:ssa:

- (55) A: Saarakin saattaisi lähteä mukaan.
B: Niinhän hän lähteekin.

(56) A: Jotkus väittävät, että ihmistieteet vaativat aina hermeneuttista tutkimusotetta.

B: Ehkäpä ne vaativatkin.

Ei toki ole niin, että *V-kin*-lauseet sopisivat vain väitteiksi. Tuttuja ovat esimerkiksi seuraavantyyppiset kysymykset:

(57) Eikö hän olekin suloinen?

(58) Te varmaan jo arvaattekin asiani?

Nämä eivät ole aivan neutraaleja kysymyksiä. Kysyjä pyytää toiselta vahvistusta omalle käsitykselleen eli hakee toiselta samaa vastausta kuin hänellä itsellään on. Konversationaalinen päätelmä: kysyjä katsoo toisen jo vastanneen samoin kuin hän itse.

Toiseksi *V-kin*-lause voi sisältää mielin määrin uutta ainesta. Jotta sen voisi panna edeltäjänsä paikalle, sen on oltava tällöinkin jossain mielessä »sama asia». Tämän takaa näiden kahden lauseen välinen inferenssisuhde. Täydennyksen voi nähdä seuraavan taustasta (58 ja 59) tai selittävän taustaa (60 ja 61):

(58) Hiiri ryhtyi ompelemaan kankaasta takkia. [Jos ryhtyy johonkin, tarkoittaa tuloksen hyväksi. Ehkä takista tuli hyvä?] Siitä tulikin hyvä.

(59) Viime vuonna Yhdysvalloissa myytiin 2,8 miljoonaa kotikäyttöön tarkoitettua tietokonetta. Nämä mikrot ovat nyt valtaamassa amerikkalaiset kodit, koulut ja toimistot. Niinpä uutisviikkolehti *Time* päätyikin vuoden 1982 merkittävintä ihmistä valitessaan — tietokoneeseen. (Anna.)

(60) Hiiri ryhtyi ompelemaan kankaasta takkia. [Jos eläin ompelee, se ei ole tavallinen hiiri. Ehkä hiiri oli erikoinen?] Hän olikin melko erikoinen hiiri.

(61) Diana on nyt maailman tarkimmin vartioitu morsian. Mutta hän ottikin omakseen maailman tavoitelluimman poikamiehen. (Anna.)

Tämä siis on »odotuksenmukaisuuden» *kin*: edellinen siirto — joka voi olla pelaajan omakin — herättää odotuksen, jonka pelaaja ilmoittaa myös itse hyväksyvänsä. Seuraavassa *V-kin* ei ehkä niinkään käsittele taustalauseen sisältöä kuin sitä, että sen esittäjällä on hyvä syy sanoa mitä sanoo:

(62) Haastattelija: Maaseudulla ei ole väestönsuojia. Haastateltava: Se onkin ongelma, jota yritetään parhaillaankin selvittää. (Akava-lehti.)

Tämä tulee lähelle kommenttia *Tuo olikin hyvä kysymys*: jos joku kysyy jotakin, hän kai olettaa kysymyksensä olevan hyvä.

Kolmanneksi tausta ja *V-kin*-lause voivat olla keskenään kontradiktoriset tai lause voi muuten lyödä taustaansa korville:

(63) Hiiri ryhtyi ompelemaan kankaasta takkia. Siitä tulikin liivit.

(64) Nuoren polven japanilaiset ovat omaksuneet amerikkalaisia ruoka-

tapoja sillä seurauksella, että heidän lapsensa eivät mahdukaan kouluissa enää vanhoihin pulpetteihin. (Anna.)

Esimerkin 64 tausta on se ilmeinen oletus, että koululaiset mahtuvat pulpetteihinsa. Seuraavassa on taustakin läsnä:

(65) Nyt se kääntyy . . . eihän käännykään . . . ohi ajaakin. (Aho; Nykysuomen sanakirja s.v. *kin*.)

Nyt on kyseessä »odotuksenvastaisuuden» *kin*. Kontradiktiotapauksessa tausta joudutaan hylkäämään. Mutta toisaalta *kin* vaatii, niin kuin ennenkin, taustan hyväksymisen. *V-kin*-lauseetta ei voi käyttää suoraan kumppanin vastauksen kumoamiseen, vaikka vastaus tällöinkin on esiintynyt. Jos olet sanonut, että esitelmä alkaa kello 12.15, voin kumota käsityksesi sanomalla *Se alkaakin jo tasalta* — mutta vain jos olen edes kokeellisesti ensin uskonut sinua ja tarkistanut asian muualta. Seuraavassa opettaja käyttää varsin nolaavaa tekniikkaa:

(66) Opettaja: Koska Aleksis Kivi kuoli?
Oppilas: 1963.
Opettaja: Eipäs kuollutkaan!

Näin siksi, että hän antaa aluksi ymmärtää hyväksyvänsä oppilaan vastauksen.

Yleiskuva alkaa hahmottua. Konteksteissa muodostaa oman muuttujansa se, kuka pelaaja panee »ehdolle» taustalauseen. Kahdessa ensimmäisessä tyyppissä sen tekee pelaaja itse: joko kumppanin vastausta tai yleistä odotusta harkitessaan. »Odotuksenvastaisuus»-tapauksissa taas ehdollepanija on *toinen* (joko puhekumppani tai Carlsonin mallissa yhtenä pelaajana esiintyvä objektiivinen, erehtymätön »Luonto»), joka ehdottaa pelaajan aikaisemman kannan vastaista ratkaisua. Seuraavassa tuo toinen on puhekumppani:

(67) A: Esitelmä alkaa tasan kello 12.
B: Ai se alkaakin tasalta — minä luulin että neljännestä yli.

Onko esimerkin 65 toinen *kin*-lause *Ohi ajaakin* »odotuksenvastainen» suhteessa ensimmäiseen lauseeseen vai toisen lauseen »vahvistus»? Tähän on mahdoton vastata, ja näin lienee monissakin konteksteissa. Sarjakuvasankari Harald Hirmuinen etsii (HS 20. 5. 84) toista sukkaansa, löytää sen kaapin alta ja sanoo:

(68) Ahaa! Siellä se onkin.

Harald voi ehdottaa kysymykseensä »Missä sukkani on?» vastaukseksi »Ehkä kaapin alla» ja todeta, että tämä pätee tosiasiasakin. Mutta toisaalta hänen ehdotuksensa »Se on tuolla nurkassa» voi osoittautua »Luonnon» vastauksella korvattavaksi. *V-kin*-lauseiden »tyypit» eivät siis kontekstissa

välttämättä erotu toisistaan.

6. Otan lopuksi esille pari *V-kin*-lauseita koskevaa erikoiskysymystä. Lauseparissa

- (69) a. Eikö hän olekaan suloinen?
b. Eikö hän olekin suloinen?

on merkittävä ero sillä, valitaanko negatiivisen vai positiivisen kontekstin polaarisuuselementti, *kAA*n vai *kin*. Kyse on siitä, miten kiellon vaikutusala voi riippua lauseen diskurssitehtävistä. Kielteiset kysymykset ovat Carlsonin (1983:82) termein »elementtaarisia» kysymyksiä: niiden ainoa suora (odotettu) vastaus on vastaava, siis kielteinen, deklaratiivilause. Yksi tällaisen kysymyksen tyypillinen funktio on arvaus; sellainen on 69a, joka — aivan epäformaalisesti puhuen — jäsentyy seuraavasti:

- (70) Onko niin, että hän ei olekaan suloinen [kuten olin kuvitellut]?

Tässä siis *kAA*n on aivan »normaalisti» kiellon vaikutusalassa. Toisaalta (vrt. esimerkin 57 = 69b selitystä) voi pyytää oman kantansa mukaista vastausta kumppaniltaan, ja silloin vastaava jäsennys olisi

- (71) Eikö ole [sinullakin] niin, että hän on suloinen?

Nyt voimme huomata, että 69b on tyypillinen retorinen kysymys, jonka odotettu vastaus onkin kysymyksen bona fide -presupposition negaatio, ja *kin*-variantin valinta heijastaa tätä.

Asiat kääntyvät jälleen pääläelleen, jos valitsemme 69b:n vastineeksi vetoavan lauseen

- (72) Eihän hän olekaan suloinen?

Vaikka *hAn*-lauseet usein toimivatkin vetoavina »kysymyksinä», ne eivät ole kysymyksiä kieliopillisesti, eivät siis myöskään retorisia. Variantissa 72 on itse asiassa kaksi elementtiä, jotka antavat ymmärtää, että sinulla pitäisi olla sama kanta kuin minulla. Diskurssipartikkelien tutkimuksen keskeisiä kysymyksiä on, missä määrin jonkin partikkelin esim. illokutiivista sävyä merkitsevä käyttö on kivettynyttä, konventionaalistunutta, ja missä määrin suoraan konversationaalista implikaatioista tms. johdettavaa.¹ *kin*-partikkelin osalta tässä asiassa on paljon tutkimista. Viitataan vain 69b:n sukuisiin retorisiin kysymyksiin tai 73:n tyyppisiin »huudahduksiin» sekä 74:n tapaisiin kysymyksiin:

- (73) Kuinka suloinen hän onkaan!

¹ Tätä kymystään käsitteli Aino Kärnä esitelmässään Helsingin kielitieteen päivillä 24. maaliskuuta 1984.

(74) Mikä hänen nimensä (nyt taas) olikaan?

Näihin on pesiytynyt juuri variantti *kAAn*, ei *kin*; itse partikkelin käyttö 74:ssä on sellainen heiveröinen syy, että vastaus on jo esiintynyt puhujan aikaisemmassa tiedonatilassa. Kaikkia *kin*-partikkelin esiintymiä eivät tässä luonnehtimani tulkintasäännöt pysty selittämään, eikä niiden tarvitsekaan. Kivettyimiä ja leksikaalistumia (vrt. *jokin*, *varsinkin*) esiintyy, ja usein ollaan sellaista rajoilla. Esimerkiksi: partikkeli *juuri* ilmaisee useissa käytöissään äärikohtaa tai -rajaa ja on sikäli tekemisissä kvantifikaation kanssa, mutta miksi on ruvettu sanomaan *Isoäiti ei juurikaan jaksa käydä ulkona?*

LÄHTEET

- CARLSON, LAURI 1983: Dialogue games. D. Reidel, Dordrecht.
 ——— 1984: Focus and dialogue games. — L. VAINA ja J. HINTIKKA (toim.) Cognitive constraints on communication s. 295—333. D. Reidel, Dordrecht.
- FAUCONNIER, GILLES 1975: Pragmatic scales and logical structure. — *Linguistic Inquiry* 6 s. 353—375.
- HAKULINEN, AULI — KARLSSON, FRED 1979: Nykysuomen lauseoppia. Jyväskylä.
- ITKONEN, TERHO 1975: Näillä näkymin. Kirjoituksia nykysuomesta ja sen huollosta. Helsinki.
- KARTTUNEN, FRANCES 1975: Functional constraints on Finnish syntax. — *Papers from the Parasession on Functionalism* s. 232—243. Chicago Linguistic Society, Chicago.
- & KARTTUNEN, LAURI 1976: The clitic *-kin/-kAAn* in Finnish. — *Papers from the Transatlantic Finnish Conference* s. 89—118. The University of Texas at Austin.
- KARTTUNEN, LAURI — PETERS, STANLEY 1979: Conventional implicature. — OH ja DINNEEN (toim.) s. 1—56.
- KÖNIG, EKKEHARD 1981: The meaning of scalar particles in German — H.-J. EIKEMEYER ja H. RIESER (toim.) *Words, worlds and contexts: new approaches to word semantics* s. 107—132. Walter de Gruyter.
- LADUSAW, WILLIAM A. 1983: Logical form and conditions on grammaticality. — *Linguistics and Philosophy* 6 s. 373—392.
- LEVINSON, STEPHEN C. 1979: Pragmatics and social deixis. — *Proceedings of the Fifth Annual Meeting of the Berkeley Linguistic Society* s. 206—223. Berkeley.
- 1983: *Pragmatics*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Nykysuomen sanakirja. Porvoo 1951—1961.
- OH, C.-K. — DINNEEN, D.A. (toim.) 1979: *Syntax and semantics 11: presupposition*. Academic Press, New York.
- VILPPULA, MATTI 1984: »Kurkikin jo lähti». — *Virttäjä* 88 s. 47—60.
- WILSON, DEIRDRE — SPERBER, DAN 1979: Ordered entailments: an alternative to presuppositional theories. — OH ja DINNEN (toim.) s. 299—323.

Understanding conventional implicature: the clitic *-kin/-kAAn* in Finnish

MARIA VILKUNA

Using the ideas recently developed by Lauri Carlson in his »dialogue game» approach to discourse, this paper relates the diverse uses of the Finnish clitic particle *-kin* (*-kAAn* in negative polarity contexts) to its most conspicuous reading 'also, too', which is more directly represented by the words *myös* or (colloquial) *kanssa*.

An *also*-type sentence is often said to »conventionally implicate» an existential sentence introducing additional values to replace the focus value of *also*. This notion gains some substance in the present framework. The author of an *also* sentence accepts a (possibly implicit) previous sentence non-exhaustively answering a given topical question, and puts forward his or her sentence as a supplementary move addressed to the same topic. The sentence may present new material outside the focus of *also* on the condition that this material be interpreted as identical with the corresponding part in the background sentence, as when one says »Father is sleeping, and mother+*kin* is washing windows» as an explanation of the premise »Nobody wants to play with me». The *kin* (or *kanssa*) is still a focus-marking particle, but the sentence has multiple focus.

In addition to being a straightforward *also*-type sentence, i.e. supplementing a move available to one's partner, a *kin* sentence can supplement one's own, »private» move. Hence the different »example» uses of *kin*, which come out as 'even' in scalar contexts (cf. *kolme+kin* 'even three'), or 'even' and 'for example' when the background sentence is left unexpressed (cf. »Nobody wants to play with me. Mother+*kin* is washing windows»).

The clitic *kin* can also attach to the finite verb, implicating that the sentence is »as expected» or »surprising». Here the clitic really marks the whole sentence, its focus being that the speaker, too, accepts the sentence. One considers a suggested sentence S and puts forward S as one's own move, too; S can have been actually put forward by someone (like in »She is nice. — So she is+*kin*»), or arise as an inference from or explanation to the previous move (like in »He has a big car. But [then], he can+*kin* afford one»). The »surprising» effect is a result of the speaker's having to accept an S put forward by someone else and contradictory to his or her previous assumption, like in »I thought the lecture would begin at 12, but it begins+*kin* at quarter past».